

Sicill-i Osmânî'de Yer Alan Ispartalı İlim Adamları, Devlet Adamları ve Şeyhler

*Scholars, Sheiks and Statesmen from Isparta
Taking Part in Sicill-i Osmani*

Kamile ÇETİN*
Sevim ALKAN**

ÖZET

Bir kültür ve uygarlık beşiği olan Anadolu coğrafyasında bulunan bazı yerleşim merkezleri diğerlerine oranla kültür ve edebiyat alanında ön plana daha çok çıkmıştır. Söz konusu yerlerden biri olan, 'güller ve göller diyarı' olarak bilinen Isparta, Anadolu'nun batı yakasında bulunan önemli bir kavşaktır. Kentin tarihini, ilk çağlara kadar götürmek mümkünse de şehrin asıl gelişme dönemi Hamidoğulları Beyliği zamanındadır. Osmanlılar devrinde ise, Hamid Sancağı'nın merkezi hâline gelen Isparta, pek çok ilim adamı, siyasetçi, sanatkâr vb. yetiştirmiştir.

Bu çalışmada, Mehmed Süreyyâ tarafından kaleme alınan Sicill-i Osmânî adlı eserde yer alan Isparta ve çevresinde yetişmiş otuz dokuz ve köken bakımından Ispartalı olan dört şahsiyet tespit edilmiştir. Söz konusu isimler kadı, müderris, naip, vezir gibi değişik meslek gruplarından ilim ve devlet adamları ile şeyhlerdir. Bu şahsiyetlerin eserde hangi özellikleri ile söz konusu edildiği üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda -diğer kaynaklardan da istifade edilerek- bahsi geçen kişilerin biyografilerine dair bilgi verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Isparta, Sicill-i Osmânî, Mehmed Süreyyâ, Kadı, Âlim, Şeyh

ABSTRACT

Some residential areas of Anatolia, the cradle of civilization and culture, have become more advanced in culture and literature than some others. One of these places, Isparta is an important crossroad, which is mostly known as the land of lakes and roses, is located on the west side of Anatolia. Although the history of the city can be traced to ancient times, the city enjoyed its main development period during the reign of Hamidogulları. The city was the center of Hamidogulları and brought up many scholars, politicians and craftsmen etc. In this article, emphasis will be put on those historical figures such as scholars, kadıs and

* Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

sheiks etc. who lived in Isparta and its vicinity and in Sicill-i Osmani, written by Mehmed Sureyya. Emphasized by which characteristics these figures are mentioned. At the same time, information on the biographies of above-mentioned figures will be provided by benefiting from other sources.

•

KEY WORDS

Isparta, Sicill-i Osmani, Mehmed Sureyya, Kadi, Scholar, Sheikh

GİRİŞ

Oldukça eski yerleşim yerlerinden biri olan Isparta, asıl gelişimini Selçuklular döneminde gerçekleştirmiştir (Tuncel 1999: 194). Şehir, beylikler döneminde, Anadolu Selçuklularının dağılmasından sonra ortaya çıkan, adını Hamîd Bey'den alan ve önemli Türkmen beyliklerinden biri olan Hamidoğulları Beyliği'nin merkezi hâline gelmiştir (Kofoglu 1997: 471; Tuncel 1999: 195). Bölge, Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra beyliğin hüküm sürdüğü topraklar Hamîd-ili (Hamîd Sancağı) adıyla idarî bir bölge hâline getirilerek Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Bu dönemde Isparta'da pek çok bilim adamı, kadı, düşünür ve şair yetişmiştir (Kıyıcı 1995: 112-143; Kofoglu 1997: 474; İsen 1997: 64-76; Kıyıcı 1998: 1-168; Altuner 2001: 263-286; Kazan 2001: 503-524; Oğraş 2001: 625-636; Dikmen 2009: 105-124).

Osmanlılar döneminde yazılan biyografi kaynakları denildiğinde ilk akla gelen eserlerden biri tezkirelerdir. Tezkire, *belli bir meslekte öne çıkmış şahısların hayat hikâyelerini anlatan, onların sözlerinden, şiirlerinden kısa örnekler veren, yaşadıkları olayları ve menkabelerini nakleden eserler* olarak tanımlanabilir. Ele aldıkları kişilerin mesleklerine göre, *tezkiretü'ş-şuarâ, tezkiretü'l-evliyâ, tezkiretü'l-hattâtîn* vb. olarak isimlendirilir (İsen 1998: VIII,180). İlk tezkire örnekleri Arapça ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. Türkçe ilk şairler tezkiresi, Ali Şir Nevâî tarafından Çağatay lehçesiyle kaleme alınan *Mecâlisü'n-Nefâis*'tir. Anadolu Türkçesi ile şuarâ tezkiresi yazan ilk isim ise, Sehî Bey'dir ve tezkiresi *Heşt Behişt* adını taşımaktadır. Söz konusu eserden sonra devam eden asırlar boyunca pek çok tezkire kaleme alınmıştır (İsen vd. 2002: 9-2).

Bu makalede 19. yüzyılda Mehmed Süreyyâ tarafından kaleme alınan *Sicill-i Osmânî* veya *Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye* adlı eserde yer alan kadı, müderris, molla gibi değişik meslek gruplarına mensup Ispartalı şahsiyetler ve şeyhler üzerinde durulacaktır.

A. Mehmed Süreyyâ

Mehmed Süreyyâ, H. 1261/M. 1845 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası, Rumeli ve Anadolu'da kaymakamlık, İstanbul'da komisyon azalıkları gibi çeşitli devlet hizmetlerinde bulunmuş olan Mehmed Hüsnü Bey'dir (Akbayar 1996: 731-732). Mehmed Süreyyâ, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra özel olarak Arapça, Farsça ve Fransızca eğitimi almıştır. Bâbiâli Tercüme Odası'na mülazım¹ olarak girmiş ve

¹ "Stajyer yerine kullanılan "mülazım" ifadesi, medrese tahsilini bitirip icazet alanlar hakkında kullanılan ve aynı zamanda askeriyede yüzbaşından aşağı derecedeki zabıtlere verilen unvan-

burada sâniye rütbesine² kadar yükselmiştir. Ayrıca Cerîde-i Havâdis gazetesinin yazı heyetine dâhil olmuştur. H. 7 Muharrem 1304/M. 1886 tarihinde, II. Abdülhamid Han tarafından Meclis-i Maârif üyeliğine tayin edilmiş ve bu görevde ûlâ sınıf-ı sâni rütbesine³ kadar yükselmiştir. Geçirdiği bir rahatsızlık sonucu, H. 19 Zilhicce 1326/M. 1909 tarihinde vefat etmiştir. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'ndadır (Akün 1999: 247).

Mehmed Süreyyâ'nın *Osmanlı Müellifleri*'nde adı geçen eserleri şunlardır:

Nuhbetü'l-Vakâyi: H. 1245/M. 1829-1830'dan itibaren devlet ileri gelenlerinin hâl tercümelerini içeren bir eser olup iki cilttir.

Tekemmüle-i Sicill-i Osmânî: İki ciltten oluşan bir eserdir.

Zeylû'z-zeyl: Sicill-i Osmânî'ye zeyil olarak yazılan eser bir cilttir.

Târih-i Mehmed Süreyyâ: Dokuz cilt olan eser, Sultan II. Mahmut devrinden başlayıp Sultan Abdülaziz devrinin sonuna kadarki dönemi kapsayan bir Osmanlı tarihidir.

Burhânü's-Şark veya Lugat-i Hamse: Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesi, Çağatayca ve Tatar diline dair, otuz cüzden oluşan bir sözlüktür.

Mir'at-i Târih-i İslâm: İslâm tarihine ait dört ciltlik bir eserdir.

Mehmed Süreyyâ'nın ayrıca *El-yakut Ve'l-lü'lü* isimli hadis ilmiyle ilgili muhtasar olarak kaleme alınmış bir eseri, *Secdât-ı Kur'an* adlı bir başka eseri ve *Hamiyet veyahut Merak, Sefihler, Gece Kuşu, Çiftlik Âlemi* isimli romanları ve değişik meselelerden bahsedeni altı risalesi daha vardır. Fakat bütün bu eserlerden sadece *Sicill-i Osmânî* ve *Nuhbetü'l-Vakâyi*'nin birinci cildi basılmıştır. Diğer yapıtlarının tamamının Cihangir yangınında yandığı rivayet edilmektedir (Kurnaz-Tatçı 2000: 36-37).

B. Sicill-i Osmânî

Sicill-i Osmânî veya *Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, Mehmed Süreyyâ tarafından M. 1890-1899 yılları arasında kaleme alınmış olup içerdiği 17.000'e yakın biyografi ile Osmanlılar hakkındaki en geniş hâl tercümesi kitabıdır.⁴ *Sicill-i Osmânî*'ye besmele ile

dır;" M. Zeki Pakalın, "mülazım", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, c. II, s. 611-612.

² "Sâniye rütbesi, mülkiye rütbelerinden biri olup saliseden büyük, ulâ sânisinden küçüktür. Askerî rütbelerden miralaya karşılık gelir. "Saniye sınıf-ı sanisi" ve "Saniye sınıf-ı mütemayizi" olmak üzere iki dereceden oluşmaktadır", Pakalın, "saniye", *a.g.e.*, c. III, s. 123.

³ "Ûlâ, mülkî rütbelerden birinin adıdır. Ûlâ evveli ve ulâ sanisi olmak üzere iki kısımdır. Birincisi ricalden sayılıp teşrife dâhil edilirken ikincisi ise, ricalden sayılmayıp teşrifata da dâhil edilmemiştir"; Pakalın, "ülâ", *a.g.e.*, c. III, s. 542.

⁴ "Şeyhülislam, bilim adamları, şeyhler, hattatlar ve musikişinasları ele alan ve bunlar hakkında bilgi veren eserlere hâl tercümesi kitapları denir. Bunlar içinde sadece şairlerden söz

başlayan Mehmed Süreyyâ, eserinin adını *Sicill-i Osmânî Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye* olarak zikretmiştir. Allah'a hamt ve sena, Hz. Peygamber'e övgüden sonra kendisini maarif azasından "E's-Seyyid Mehmed Süreyyâ bin Mehmed Hüsni" olarak takdim etmiştir. Telif eserlerinden tarih ve lügate ek olarak *Sicill-i Osmânî* adıyla Osmanlı devletinin ileri gelenlerine ait bir tezkire yazdığını belirtmiştir. Eserini Abdülhamit Han döneminde kaleme aldığı ifade etmiştir.

Daha sonra gelen "Mukaddime" başlıklı kısımda *Sicill-i Osmânî*'de öncelikle Osmanlı padişahlarının elifba tertibiyle verildiği, sonrasında da diğer Osmanlı meşhurlarının yine aynı tertiple tanıtıldığı söylenmiştir. Bu sebeple eserin iki kısımdan meydana geldiği dile getirilmiştir. Eserin ikinci kısmında Selçuklu Devleti'nin dağılmasından sonra Anadolu'da ortaya çıkan Osmanlılar dışındaki diğer beyliklerin ileri gelenlerinin de yer aldığı ifade edilmiştir. Ayrıca devlet görevlilerinin eski ve yeni unvanlarını gösteren bir de fihrist eklendiğinden bahsedilmiştir. Bu görevlerle ilgili birtakım bilgilerden sonra, Osmanlı sultanlarının detaylı soy kütüğüne yer verilmiştir. Devrin padişahı Sultan Abdülhamit'e dua ile mukaddime kısmını tamamlayan Mehmed Süreyyâ, Osmanlı padişahlarından başlamak üzere ele aldığı şahsiyetlerin biyografilerini vermeye başlamıştır. Bu kısımda yazar, kullandığı kaynaklarla ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir⁵ (Mehmed Süreyyâ 1308: I, 2-13).

"*Bâb-ı Evvel*" kısmında Arap alfabesine göre alfabetik olarak Osmanlı padişahları, şehzadeler, padişah hanımları ve kızlarının hâl tercümeleri yer almaktadır. "*Bâb-ı Sâni: Osmanlılar*" bölümünde ise, Osmanlı'nın kuruluşundan eserin tamamlandığı tarihe kadar yetişen şair, şeyh, ilim adamı, hattat, mühendis, coğrafyacı, matematikçi gibi pek çok değişik meslek grubundan şahsiyetlerin hâl tercümeleri verilmektedir. *Sicill-i Osmânî*'ye bizzat Mehmed Süreyyâ tarafından, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserde *Tekemmüle-i Sicill-i Osmânî (2 cilt)* ve *Zeylu'z-zeyl* adı ile verilen bir zeyil⁶ yazılmıştır.⁷ *Sicill-i*

eden eserlere de tezkiretü'ş-şu'ara adı verilir"; Haluk İpekten, *Türk Edebiyatı'nın Türkçe Şu'ara Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum 1991.

⁵ "Eser kaleme alınırken yazma ve basma hâl tercümesi, tarih kitapları, arşiv belgeleri, mezar taşlarındaki bilgiler gibi, birçoğu bugün bulunmayan kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu sebeple, diğer kaynaklarda bulunmayan pek çok isme bu eserde rastlanmaktadır."; İsmail Kara, "*Sicill-i Osmanî*", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA)*, Dergâh Yayınları İstanbul 1998, c. VIII, s. 11.

⁶ "Zeyil, bir şeyin devamı, eki, katkı, ulama anlamına gelen kelime bir eseri tamamlamak üzere yazılan bölüm; bir yazıya yapılan ek karşılığı olarak kullanılır. Klâsik Türk Edebiyatı'nda, bilhassa da hâl tercümesi ve tarih alanında kuvvetli bir zeyil geleneği vardır. Bu alanlarda kaleme alınmış bir eser, daha sonraki zamanlarda çeşitli yazarlar tarafından yazılan zeyillerle genişletilir, sürdürülür"; *TDEA*, "zeyil, zeyl", c. VIII, s. 653.

⁷ Söz konusu eser, Mehmed Zeki Pakalın tarafından on dokuz cilt olarak neşredilmiştir; bkz. Mehmed Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, (Yayına Haz.: Mehmet Metin Hülagü), I-XIX cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.

Osmânî'nin 1971'de, İngiltere'de tıpkıbasımı yapılmıştır (Kurnaz-Tatçı: 2000: 36; Akbayar 1996, I: vii-ix; Kara 1998, VIII: 11).

Sicill-i Osmânî, esasen Osmanlı tarihinde öne çıkmış kişilerin tamamının biyografilerini vermeyi amaçlamıştır. Ancak elbette bu tür bir çalışma bir eserin sınırlarını aşacağı için, daha çok merkezdeki ve taşradaki kadılar, müderrisler, askerler, paşalar, valiler gibi değişik kademelerde görev alan isimlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Biyografisi verilen diğer şahsiyetler kategorisinde şairler, hattatlar ve tarikat şeyhleri yer alır. Müşkişinaslar ve diğer sanat mensupları ise, oldukça azdır. *Sicill-i Osmânî*, kaynakların da belirttiği üzere, Osmanlı bürokrasisinin bir kütüğü özelliğini taşımaktadır (Akbayar 1996: I, viii).

Eserde yer alan kişilere dair ad, lakap, baba adı, aile ismi gibi biyografik bilgilerin yanında, doğum tarihi, eğitimi, mesleği, nerelerde görev yaptığı, varsa eserleri ve mezarının bulunduğu yer hakkında da bilgi verilmiştir. Bazen aynı maddede, biyografisi verilen kimsenin çocuklarına veya ailesinin diğer fertlerine de göndermede bulunulmuştur (Kara 1998: VIII, 11).

C. Sicill-i Osmânî'de Yer Alan Ispartalı İlim Adamları

Bu çalışmada Mehmed Süreyyâ'nın *Sicill-i Osmânî* adlı eserinde tespit edilen Ispartalı otuz dokuz şahsiyet ve köken bakımından Ispartalı olarak gösterilen dört isim üzerinde durulmuştur. Bu şahsiyetler kadı, müderris, molla olmak üzere değişik meslek gruplarındandır. Bunun yanında bazı tarikat şeyhleri de yer almaktadır. Bahsi geçen eserde yer alan şahısların biyografileri, alfabetik olarak ve diğer kaynaklardan alınan bilgilerle de desteklenmek suretiyle, verilmiştir.

1. Abdülkâdir Efendi

Aynı zamanda Kınalı Hoca olarak da bilinir. Hayâlî Çelebi'nin mektep arkadaşıdır. Ali Tusî'den ders almıştır. Fatih Sultan Mehmed'e muallim olmuş; Vezir Mahmûd Paşa'nın entrikaları sonucu bu görevinden azledilmiştir. Bu durum hastalanmasına ve vefatına sebep olmuştur. H. 877/M. 1472-73 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 345; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 198-199; Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi 2007: 167). Isparta'da bir Kâdirî tekkesi kurarak burada müritler yetiştiren Abdülkâdir Efendi, vefatında söz konusu tekkenin bitişiğine gömülmüş ve burada kendisine, kapısında "*Hâce-i Sultânî Abdülkâdir Geylânî Uyuoğlu Türbesi*" tabelası bulunan, bir de türbe yapılmıştır⁸ (Koç 1983: 313-314; Dikmen 2009: 108).

⁸ Abdülkâdir Efendi hakkında ayrıca bkz. Neşet Köse, "Ispartalı Büyük Adamlar", *Ün Mecmuası*, c. I, S. 1, Isparta 1934, s. 4-5.

2. Ali Mehmed Nûrî Efendi

Müdürlük görevinde bulunmuştur. Önce Girit mollası, H. 1279 Ramazan/M. Şubat-Mart 1863 tarihinde Mekke mollası olmuştur. H. Muharrem 1283/M. Mayıs-Haziran 1866'da yeniden Mekke mollalığı görevine getirilmiş ve orada vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 571).

3. Ali Paşa (Seyyid)

Sicill-i Osmânî'de Ispartalı olarak kayıtlı bulunan Ali Paşa, bazı kaynaklara göre Uluborluludur (Böcüzade Süleyman Sami 1983: 141). Vezirlerin ve özellikle Ali Paşa'nın dairesinde bulunmuş, daha sonra kapıcıbaşılık⁹ görevine getirilmiştir. H. 1231/M. 1816 tarihinde vezir rütbesiyle Mora valisi, H. Şevval 1234/M. Ağustos 1819'da Hüdâvendigâr valisi, H. 19 Rebiyülevvel 1235/M. 5 Ocak 1820 tarihinde sadrazam olmuştur. H. 24 Cemaziyelâhir 1236/M. 29 Mart 1821'de azledilmiştir. Bir müddet sonra Karadeniz seraskeri,¹⁰ Karaburun muhafızı ve sonra tekrar Mora valisi olmuştur. H. 6 Şevval 1237/M. 26 Haziran 1822 tarihinde azledilmiş; ordu maiyeti göreviyle birlikte kendisine Ankara ve Çankırı sancakları verilmiştir. H. Muharrem 1238/M. Eylül-Ekim 1822 tarihinde bu sancaklardan da azledilmiştir. H. Rebiyülevvel 1240/M. Kasım 1824'te vezirliği kaldırılmış ve Filibe'de oturması emredilmiştir. Daha sonra Konya valisi olmuştur. *Sicill-i Osmânî*'deki ifadelerden anlaşıldığı üzere, bu görevinden alınmış ve Maltepe'de ikamet etmesi istenmiştir. H. 5 Cemaziyelâhir 1242/M. 4 Ocak 1827 tarihinde vefat etmiştir. Naaşı Üsküdar'a nakledilerek Karacaahmet'e defnedilmiştir¹¹ Seyyid Ali Paşa'nın Aziz Bey isminde önemli devlet hizmetlerinde bulunmuş bir oğlu vardır. Aynı zamanda Ali Paşa, Mustafa Reşit Paşa'nın eniştesidir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 560). Mustafa Reşit Paşa, kendisinin yetişmesinde büyük emeği bulunan Ali Paşa'yı Mora Seraskeri iken mühürdarlığına¹² getirmiştir (Aldan 1985: 25-27; Dağlıoğlu 1944: 1797-1800).

⁹ "Kapıcıbaşı, saray kapıcılarının âmiri ve büyük zabiti hakkında kullanılan bir tabirdir"; Pakalın, "kapıcıbaşı", *a.g.e.*, c. II, s. 167.

¹⁰ "Serasker; eskiden Millî Savunma Bakanı, ayrıca serdar-ı ekrem ifadesiyle birlikte orduyu kumanda edenler karşılığı olarak kullanılan bir tabirdir"; Pakalın, "serasker", *a.g.e.*, c. III, s. 177.

¹¹ Ayrıca bkz. *Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta*, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara 1983, s. 204; Mustafa Koç, *Baris-Hamit-Hamitabat Tüm Yönleri İle Isparta*, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1983, s. 312.

¹² "Mühürdar, sadrazamlarla nazır ve valilerin maiyetlerinde resmî kâğıtları mühürlemeye memur olan kimselere denilmektedir"; Pakalın, "mühürdar", *a.g.e.*, c. II, s. 609.

4. Ali Efendi (Köse)

Babasının ismi Sinan'dır. *Sicill-i Osmânî*, müderris olan Ali Efendi'nin H. 1029/M. 1620 tarihinde Mısır'da Garbiye mollası olduğunu söylemektedir. Aynı tarihte dilini akrep sokması sebebiyle vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 508).

5. Ca'fer Efendi

Ca'fer Efendi,¹³ Hamid'de Burmalı Kemâleddin'in oğludur. H. 1091/M. 1680 tarihinde müderris olduktan sonra Bursa payeliğini¹⁴ alarak nakibüleşraf¹⁵ olmuştur. H. Cemaziyelevvel 1097/M. Nisan 1686'da azledilmiştir. H. Muharrem 1099/M. Kasım 1687 tarihinde İstanbul payesiyle Mısır mollası olmuş ve H. Rebiyülevvel 1099/M. Ocak 1688'de bu görevinden ayrılmıştır. H. Zilhicce 1100/M. Eylül-Ekim 1689 tarihinde Anadolu paşası ve H. Cemaziyelevvel 1106/M. Aralık 1694/Ocak 1695'de Rumeli paşası olmuştur. H. Zilhicce 1108/M. Haziran-Temmuz 1697 tarihinde vefat etmiştir. Sufi yaratılışlı bir kimse olan Ca'fer Efendi, seksenli yaşlarında vefat etmiştir. Damadı Murad Efendi, Muradzâdeler diye bilinen ailenin atasıdır (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 74).

6. Dervîş Efendi (Asamm Mektûbî)

Mektupçuluğu¹⁶ görevinde bulunduğu müderris Taşgîrî-zâde Kemâl Efendi'den mülazım olmuştur. Kazasker Hasan Paşa Medresesi, Kasımpaşa Medresesi, Sinan Paşa Medresesi gibi çeşitli medreselerde görev yapmıştır. İzmir kadılığı, Halep kadılığı ve Mekke kadılığı kabul etmemiştir. Ayrıca kendisine Rodosçuk kadılığı arpalığı da¹⁷

¹³ "Barlalı olup tahsilini Şeyhülislâm Efendi'den tamamlamıştır"; Süleyman Sükûti Yiğitbaşı, *Eğirdir-Felekâbad Tarihi*, Çeltüt Matbaacılık, Isparta 1972, s. 99; Cafer Efendi ile ilgili ayrıca bkz. *Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta*, s. 119.

¹⁴ "Paye, rütbe karşılığı kullanılan bir tabir olup eskiden sivillere verilen rütbelere karşılığı olarak da kullanılırken, son zamanlarda ilmiyye rütbeleri hakkında kullanılır olmuştur. Paye denilince Mekke payesi, İstanbul payesi gibi ilmiyye rütbeleri akla gelirdi"; Pakalın, "pâye", *a.g.e.*, c. 2, s. 764.

¹⁵ "Nakibül eşraf; seyyid ve şeriflere nezaret eden reise denilmektedir ve Osmanlı saltanatının kaldırılmasına kadar devam etmiştir. Nakibül eşraf daha çok ulema sınıfındandır, fakat XVII. yy sonlarına kadar yüksek ulemaya mahsus bir makam değildi, bu tarihten itibaren sadattan olarak bu makama geçecek İstanbul kadısı ve kazasker mazullerinden hayli zatlar bulunduğundan bundan sonra nakibül eşraf tayin edilenler bunlar arasından tayin edilmeye başlanmıştır. Hatta müstakil bir nakibül eşraf dairesi vardır.", İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 165-167; nakibüleşraflık hakkında daha geniş bilgi için bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 161-172.

¹⁶ "Mektupçu, mansıp mektuplarını yazarak kazaskere imzalatır; kazaskere ait bütün muhaberat ve muharrerati idare eden kişidir", Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 154.

¹⁷ "Arpalık, vezir, beylerbeyi, sancakbeyleri gibi askeri sınıf ile ilmiye sınıfından mazul şeyhülislam, kazasker ve mevalinin geçinmeleri için tahsis olunan muvakkat mazuliyet maaşı veya hut emeklilik maaşının adıdır. İlmiye sınıfı içinden şeyhülislam, kazaskerlerle, mevaliye tahsis edilen herhangi bir veya iki kazanın hasılat-ı şeriyesi idi", Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 118-119.

verilmiştir. H. Safer 1035/M. Kasım 1625 tarihinde Kütahya, sonra da Rusçuk ve Diyarbakır mollası olmuştur. Güzel ahlâklı bir kimse olarak nitelendirilen Dervîş Efendi, H. Rebiyülâhir 1048/M. Ağustos 1638'de vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 330; Şeyhi Mehmed Efendi 1989: III-IV, 36; Nevizâde Atâî 1989: II, 753).

7. Haydar Efendi (Kara)

Tahsilini Molla Efdalzâde'den tamamlamıştır. Karahisar Medresesi, Manastır Medresesi, Dârü'l-Hadis Medresesi, Sultan Bâyezıt Medresesi gibi çeşitli medreselerde müderris olarak görev yapmıştır. Halep kadısı iken halka zulmedince azledilip emekli edilmiştir. H. 936/M. 1529-30 tarihinde vefat etmiştir. Hayırsever bir kimse olan Haydar Efendi, evi yakınında bir de mescit yaptırmıştır (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 259; Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l- Hayr Ahmet Efendi 2007: 335-336; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 463).

8. Hasan Efendi

Yalvaçlıdır. Müderris olan Hasan Efendi, H. Rebiyülâhir 1193/M. Nisan-Mayıs 1779 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Topkapı'dadır (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 156).

9. Hüseyin Efendi

Tahsilini tamamladıktan sonra Üsküdar Bâb Mahkemesi naibi,¹⁸ devriye mollası¹⁹ ve sonra mahreç mollası olmuştur. Aynı zamanda bir fakih olan Hüseyin Efendi, H. 1248/M. 1832-33 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 223).

10. Hüseyin Efendi (Seyyid)

Müderrislikten sonra, H. Cemaziyelâhir 1253/M. Eylül 1837'de Şam kadısı olmuştur. Vefat tarihi H. 7 Zilkade 1254/M. 22 Ocak 1839'dur (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 223).

¹⁸ "Nâib; vekil demektir. Şeriat mahkemelerinde kadılar adına değişik görevleri yerine getirirdi; kadının tayin edildiği kazanın büyük veya küçük olmasına göre sayıları bir ya da birden fazla olabilirdi. Naibler, vazifelerinin durumlarına göre kaza naibleri, mevali naibleri, bab naibleri, ayak naibleri, arpalık naibleri olarak başlıca altı kısımdır", Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 117.

¹⁹ "Devriye mevleviyetleri mevalinin en küçük derecesidir. Önceleri Maraş, Bağdat, Bosna, Sofya, Belgrat, Antep, Kütahya, Konya, Filibe, Diyarbakır olarak on kadılık iken daha sonra Bağdat, Antep, Bosna, Erzurum, Maraş, Trablusgarp, Beyrut, Adana, Van, Rusçuk, Sivas ve Çankırı kadılıkları olarak tespit edilmiştir. Buralara kadı olanlar müddetlerini bitirip mazul olduktan sonra mahreç mevleviyeti payesini alırlar ve sıraları gelince mahreç mevalisi olurlardı", Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 102.

11. İbrâhim Paşa

Kapıcıbaşı ve sonra mîr-i mîrân²⁰ olmuştur. İbrâhim Paşa, H. 1232/M. 1817 tarihinde Silistre muhafızı, H. 1234/M. 1819'da Bursa ve İzmit mutasarrıfı, H. 1237/M. 1821-22'de Karaburun muhafızı, H. 1238/M. 1822-23'de tekrar Bursa ve İzmit sancaklarıyla Karadeniz Boğazı'nın Rumeli sahilleri muhafızı ve H. Muharrem 1239/M. Eylül 1823 tarihinde İbrail muhafızı olmuştur. H. 1240/M. 1824-25 tarihinde azlolunmuş; sonra da Tulca muhafızlığına tayin edilmiştir. H. 1243/M. 1827-28'de Hamid mutasarrıfı olmuş; sonra vezirlik makamına getirilmiştir. H. 1244/M. 1828-29'de Halep valisi, H. 1245/M. 1829-30 tarihinde Tekfurdağı muhafızı, daha sonra Silistre ve Köprüköy muhafızı olmuş ve sonra Aydın'a memur olarak tayin edilmiştir. Bu görevde başarılı olmayınca vezirlikten azledilerek Karahisar-ı Sahib'e sürülmüş ve sürgünde iken vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: I, 155). Vefat tarihi bazı kaynaklarda M. 1837 olarak verilmektedir (Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 121; Koç 1983: 312).

12. İsâ Efendi (Tavil)

Boyunun uzun olmasından dolayı Uzun (Tavil) İsâ Efendi de denilmiştir (Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 118). İsâ Efendi'nin babası Hamidli Ahmed'dir. Sahn Medresesi müderrisi Mustafa Efendi'den mülazım olmuştur. Müderrisliğinin ardından, Bağdat mollası olan İsâ Efendi, H. 22 Muharrem 1116/M. 27 Mayıs 1704 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 612; Şeyhi Mehmed Efendi 1989: III-IV, 258; Koç 1983: 319).

13. Kadı-zâde Mehmed Efendi

Şeyhülislam Es'ad Efendi'den mülazım olmuştur. Beşiktaş'ta bulunan Sinan Paşa Medresesi, Mahmûd Paşa Medresesi, Sahn Medresesi, Hankâh Medresesi gibi değişik medreselerde müderrislik görevinde bulunmuştur (Nevizâde Atâî 1989: II, 744-745). İffetli ve temiz bir şahsiyet olduğundan söz edilen Kadı-zâde Mehmed Efendi, H. Zilhicce 1040/M. 1631 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 154).

14. Kınalıoğlu Paşa

Aydın ve Teke yöresini sahiplenerek devlete baş kaldırmış; sonra Silahdar Mustafa Paşa'nın himayesine sığınmış ve padişahın affına mazhar olmuştur. H. 1048/M. 1638-39 tarihinde kendisine paşalık ihsan edilmiş ve Maraş valisi olmuştur. H. 1051/M. 1641-

²⁰ "Mir-i miran, mülkî rütbelerden birinin adı olup "Beyler Beyi" demektir. H. 1259/M. 1843 tarihinden sonra ferikliğe karşılık olmak üzere "mir-i miran", livalığa karşı olmak üzere "emirü'l-ümerâ" rütbeleri kullanılmaya başlamıştır. Mir-i miranlara "paşa" denilirdi"; Pakalın, "mir-i miran", *a.g.e.*, c. II, s. 545.

42’de hakkında gelen şikâyetler üzerine cezalandırılan Paşa, aynı yıl vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 62).

15. Mahmûd Efendi

Helvacı-zâde Mehmed Ârifî Efendi’nin damadıdır. Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi’den mülazım olmuştur. Şah Kulu Medresesi, Haydar Paşa Medresesi, Kadırga Limanında bulunan Vâkıa Mehmed Paşa Medresesi ve Bursa Yıldırım Han Medresesi’nde müderris olarak görev yapmıştır. Kütahya kadılığı verilmişse de kabul etmemiş ve azli tercih etmiştir. Son olarak Kaplıca’da Gazi Hüdâvendigâr Medresesi’nde görev verilmiştir (Şeyhi Mehmed Efendi 1989: III-IV, 12). Âlim ve cömert bir zat olarak tavsif edilen Mahmûd Efendi, H. Şaban 1043/M. Şubat 1634 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 149). Mezarı Emir Buharî kabri yanındadır (Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 117).

16. Mahmûd Efendi

Yalvaçlı olan Mahmûd Efendi, müderrisliğinin ardından, H. Şaban 1203/M. Mayıs 1789 tarihinde Yenişehir mollası olmuştur. Sonra da Bursa kadılığı görevine getirilmiştir. H. 1211/M. 1796-97’de vefat etmiştir. Mezarı Eyüp’tedir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 328).

17. Mehmed Efendi

H. 1100/M. 1688-89 tarihinde Bezirgân Tekkesi şeyhi olmuştur. Vefat tarihi, H. 1131/M. 1719’dur (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 215).

18. Mehmed Efendi

Müderris olan Mehmed Efendi, H. Ramazan 1172/M. Mayıs 1759 tarihinde huzur derslerine²¹ ilk defa alınan beş kişiden biridir. Üsküdar kadısı olarak da görev yapmıştır. H. Safer 1174/M. 12 Eylül 1760’de azledilerek Gelibolu’ya sürgün edilmiştir. Cemaziyelevvel (Aralık) ayında affedilen Mehmed Efendi, daha sonra vefat etmiştir Oğlu Mustafa Efendi şeyhülislam olmuştur (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 247; Yiğitbaşı 1972: 98).

²¹ “Huzur dersleri, Osmanlı padişahları tarafından zaman zaman saraya davet edilen veya saray hocalarından olan ulemeden bazıları padişah huzuruyla Kur’an-ı Kerim’den bir âyetin veya bir hadisin tefsiriyle bu hususta yapılan ilmi mütalaayı dinleyerek istifade ederlerdi. Bu, Kur’an ve hadis tefsiri dersinin günü muayyen olmayıp padişahın arzusunun bağlı idi” Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 215.

19. Mehmed Efendi (Yoluk Çelebi)

İlim tahsil edip şeyhlerden el almıştır.²² Kürsü şeyhi²³ ve daha sonra Ayasofya şeyhi olmuştur. Süleymaniye civarındaki evinde, yakındaki tımarhaneden kaçan bir delinin saldırısı sonucu vefat etmiştir. Vefat tarihi H. Cemaziyelâhir 1009/M. Aralık 1600'dür²⁴ (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 135).

20. Mehmed Efendi

Yalvaçlıdır. Müderrislik görevinin ardından, H. Rebiyülevvel 1229/M. Şubat-Mart 1814 tarihinde Selanik ve sonra Bursa mollası olmuş; H. 1240/M. 1824-25'de Mekke payeliğini almıştır. O sene içinde de vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 285).

21. Muslihiddîn Efendi (Yörük)

Hamit ve Teke yöresi göçer Yörüklerindedir. Asrın âlimlerinden Çüy-zâde Efendi'nin hizmetinde bulunmuş, daha sonra Abdülvâsi Efendi'nin dergâhına bağlanarak ondan mülazım olmuştur. Dimetoka Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Şehzade Cihangir'e muallim de olan Muslihiddîn Efendi, şehzadenin vefatı üzerine emekli edilmiştir. Hüsnuhatta başarılıdır. Ayrıca Zeyniyye tarikatı şeyhi olan Şeyh Tâceddîn-i Karamanî'nin müridi olmuştur. H. Muharrem 977/M. Haziran-Temmuz 1569 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 494; Nevizâde Atâî: 1989: II, 123-124).

22. Muslihiddîn (İmâm)

Bursa'da imamlık yapmıştır. Şeyh Ayas'ın kızı ile evlenmiştir. Onun halifesi olmuştur. Halk arasında kerametleri ile tanınan bir kimsedir. H. 924/M. 1518-19 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ, 1308, IV: 492; Yiğitbaşı, 1972: 98; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 425).

²² "El almak; derviş olmak, bir tasavvuf okuluna kaydolmak anlamında kullanılan bir deyim olup Bektaşiler bu tabir yerine "nasip almak" karşılığını kullanır. Tarikatla ilgili herhangi bir töreyi yerine getirmek veya bir hastalığa okumak için izin alma ve izin verme için de el alma tabiri kullanılır"; Ethem Cebecioğlu, "el almak", *Osmanlı Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul 2004, s. 187.

²³ "Kürsü şeyhleri, bir başka deyişle Cuma vaizleri, Cuma günleri Cuma namazından sonra vaaz edenler hakkında kullanılan bir tabirdir. Kürsü şeyhliği Cuma günü Arapça okunan hutbeyi namazdan sonra Arapça bilmeyen ve hatibin ne dediğini anlamayan cemaate açıklama yapmak göreviyle kurulmuştur. Kürsü şeyhleri, Eyüp, Sultan Selim, Sultan Mehmet (Fatih), Sultan Bayezit, Süleymaniye, Sultan Ahmet ve Ayasofya camilerinde görev yapmışlardır"; Pakalın, "kürsü şeyhleri", *a.g.e.*, c. II, s. 345.

²⁴ Vefat tarihi *Eğirdir-Felekâbad Tarihi* adlı eserde ise, H. 990/M. 1582-83 olarak verilmiştir; Yiğitbaşı, *a.g.e.*, s. 98.

23. Mustafâ Paşa

Sicill-i Osmânî'de Hamidli olduğu ifade edilen Mustafa Paşa, bazı kaynaklarda ise Eğirdirli olarak kayıtlıdır (Koç 1983: 205). Önceleri müteferrika²⁵ ve kapıcıbaşılık görevinde bulunmuştur. H. 1025/M. 1616'da mîrahûr²⁶, H. 1027/M. 1618'de yeniçeri ağası, H. 7 Şaban 1028/M. 20 Temmuz 1619 tarihinde Mısır beylerbeyi olmuş ve bu görevinden H. Şaban 1029/M. Temmuz 1620'de azledilmiştir. H. 1030/M. 1621'de vezirlikle nişancı olan Mustafâ Paşa, H. 1031/M. 1622'de azledilerek H. 1032/M. 1623'te Halap valisi olmuştur. H. 1034/M. 1624-25 tarihinde Bağdat'ta savaşırken vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 386; Yiğitbaşı 1972: 99).

24. Nazîf Mehmed Bey

Sicill-i Osmânî'de "İspartalıdır, bi't-tefeyyüz zabtiyye meclisi başkâtibi" ifadesi ile biyografisi verilmeye başlanmıştır. Buna göre Nazîf Mehmed Bey, ilk önce zaptiye meclisi başkâtipliği görevinde bulunmuştur. H. Rebiyülâhir 1265/M. Mart 1849 tarihinde zaptiye muhasebecisi, H. Şevval 1268/M. Temmuz-Ağustos 1852'de rüsumat muhasebecisi,²⁷ H. 1269/M. 1852-53 tarihinde Silistre defterdarı olmuştur. Nazîf Mehmed Bey, H. 1270/M. 1853-54'de ûlâ evveli²⁸ ile Meclis-i Vâlâ azası ve H. Şevval 1271/M. Temmuz-Ağustos 1855 tarihinde zaptiye muavinliği görevine getirilmiştir. Silistre muhasarasına da katılmış olan Nazîf Mehmed Bey, H. Rebiyülâhir 1273/M. Aralık 1856'da vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 294).

25. Nûh Nâcî Efendi

Dârüssaâde ağası Tâhir Ağa'nın imamıdır. Müderrislik görevinden başka Maraş, Trablus ve Beyrut mollalıklarında ve taşra naipliklerinde bulunmuştur. Yaklaşık olarak H. 1285/M.1868-69 tarihlerinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 580).

²⁵ "Müteferrika, hükümdarla vezirlerin ve diğer hizmet sahiplerinin maiyetinde bulunan ve hademe türünden olan bir kısım hizmet erbabı karşılığı olarak kullanılan bir tabirdir"; Pakalın, "müteferrika", *a.g.e.*, c. II, s. 637.

²⁶ "Mîrahur, (mîr-i ahur) sarayda at işlerine bakan memurun unvanıdır"; Pakalın, "mirahur", *a.g.e.*, c. 2, s. 541.

²⁷ "Rüsumat emaneti, gümrük işlerine bakan daire anlamına gelen bir tabirdir. Rüsumat muhasebecisi ise, bu daire içinde yer alan bir kısımdır"; Pakalın, "rüsumat emaneti", *a.g.e.*, c. III, s. 62-63.

²⁸ "Ûlâ rütbesi 1249 (1833)'de ihdas edilmiş ve 1255 Şevval (1839 Aralık)'ta kazaskerler ile ferikler (korgeneraller) arasında olmak üzere ûlâ sınıf-ı evveli ve ferikten sonra gelmek üzere ûlâ rütbesi ikiye ayrılarak ûlâ sınıf-ı saniyesi bu sıraya konmuştur", Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 283.

26. Nûrî Mehmed Ali Efendi

Müdürlük ve mollalık görevlerinden sonra H. Ramazan 1283/M. Ocak 1867 tarihinde Mekke kadısı olmuş ve H. 1283/M. 1867'de vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 594).

27. Nûrullâh Efendi

Seyfullâh Efendi'den mülazım olmuştur. Değişik medreselerde müdürlük yapmıştır. (Nevizâde Atâî 1989: 707-708). Konya, Bursa ve Yenişehir mollası olmuştur. Âlim ve salih bir şahsiyet olan Nûrullâh Efendi, H. 1036/M. 1626-27 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 585).

28. Osmân Efendi

Yalvaçlı olan Osmân Efendi, tahsilini tamamladıktan sonra önce müderris, sonra da Konya, Tire ve Manisa mollası olmuştur. İstanbul'da Şeyhülislam Bostan-zâde'nin hizmetinde de bulunan ve salih bir kimse olan Osmân Efendi, H. 1037/M. 1627-28 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 418; Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 119).

29. Pîrî Halife

Eğirdirlidir. İlim tahsil etmiş ve sonra Şeyh Abdüllâtîf'ten el alıp Eğirdir'e dönerek irşatta bulunmuştur. Fatih Sultan Mehmed Devri (1451-1481) başlarında vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 43; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 130-131; Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi 2007: 114-115).

30. Pîrî Halife

Eğirdirlidir. Emir Buharî'den el alan Pîrî Halife, daha sonra Hamid'e yerleşmiştir. H. 965/M. 1558 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Eğirdir'dedir (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 44; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 519-520; Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi 2007: 367). Kabri, kendi vilâyetinde mübarek bir yer olarak bilinip ziyaret edilmektedir (Yiğitbaşı 1972: 95).

31. Seyfullâh Efendi

Ağras kasabasıdır.²⁹ Hadis ve tefsirle uğraşan Seyfullâh Efendi, vaizliğinin yanında müdürlük de yapmıştır. H. 1026/M. 1617 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 122; Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 119).

²⁹ "Ağras, Isparta vilâyetinde bir kazanın adıdır", Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 113.

32. Seyfullâh Efendi (Yorgun Toy)

Seyfullâh Efendi, Halep kadılığından emekli olan İmam-zâde Efendi'den mülazım olmuştur (Nevizâde Atâî 1989: II, 447-448). Ayasofya müderrisi iken emekli olmuştur. H. Safer 1010/M. Ağustos 1601'de vefat etmiştir. Mezarı Karaman'dadır. Şairlere söylediği mersiyeleri bir kitap hâline getirmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 122; Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 119).

33. Sun'ullâh Efendi (Hacı)

Babası Hamidî Mustafa Efendi'dir. Müderrislik yapmıştır. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mehmed Süreyyâ'nın ifadesine göre, *Sicill-i Osmânî*'nin kaleme alındığı yıllarda, yani H. 1215-1225/M. 1800-1810 tarihleri arasında vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 235).

34. Tevfik Mehmed Efendi (Ispartalı-zâde)

Eğitimi tamamlandıktan sonra değişik medreselerde müderrislik yapmış ve bazı yerlerde naipliklerde bulunmuştur. Önce İstanbul payesi, H. 1309³⁰/M. 1891-92 tarihinde de Anadolu payesi verilmiştir. Vefat tarihi, H. 3 Cemaziyelevvel 1312/M. 2 Kasım 1894'tür (Mehmed Süreyyâ 1308: II, 59).

35. Turhân Efendi

Eğirdir kasabasındandır (Yiğitbaşı 1972: 94-95). Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden Burhân Efendi'nin müridi olmuştur. Kanaatkâr bir kimse olduğu, sadaka ve hediye kabul etmediği, halk arasında bir kısım kerametlerinin anlatıldığı söylenilmektedir.³¹ H. 1207/M. 1792-193 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 254; Nevizâde Atâî 1989: II, 651-652).

36. Vasfî Efendi

Sicill-i Osmânî'de "Ispartalıdır" şeklinde kayıtlı bulunan Vasfî Efendi, bazı kaynaklarda Barlalı olarak zikredilmiştir (Yiğitbaşı 1972: 100). Tahsilini tamamladıktan sonra Hurşid Paşa'ya divan kâtibi olmuş ve Sayda tahrirat müdürlüğünde bulunmuştur. H. 1277/M. 1860-61 tarihinde bu görevden azledilmiştir. H. 1279/M. 1862-63'de

³⁰ Orijinal metinde söz konusu tarih 1319 olarak kayıtlıdır. Hem eserin yazılış tarihi hem de bir sonraki cümlede yer alan 1312 tarihi dikkate alınarak tarafımızdan 1309 olarak düzeltilmiştir.

³¹ "Hikâye olunduğuna göre, bir küçük cerabı (dağarcık veya torbası) vardı. Bu torbadan, halka çeşitli yemekler ihsan ederdi. Yemek pişirdiği görülmüş değildi. Ama yemek sofrasının nimeti, dünyaya yetişir derya gibi idi. El gibi sileceği yağlığında (mendil veya havlu) gül çiçeği gibi beyazlık görülürdü. Hiçbir yerden para kabul etmez, izzet, şeref ve bereket dolu dağarcığı, deniz, derya ve maden hazinesi imiş gibi bereketine halel gelmezdi.", Yiğitbaşı, *a.g.e.*, s. 94-95.

mektûbî-i sadâret hulefâliğine³² girmiştir. H. 1285/M. 1868-69'da mahkeme-i temyiz baş mümeyyizi,³³ H. 1291/M. 1874'te adliye mektupçusu, H. Muharrem 1296/M. Ocak 1879'da sadâret mektupçusu ve H. 1300/M. 1883'te Şûrâ-yı Devlet azası ve başkâtip olmuştur. Vefat tarihi H. 24 Cemaziyelâhir 1314/M. 30 Kasım 1896'dır³⁴. Mezarı Merkez Efendi Kabristanı'ndadır. Tefsir ve hadis ilimlerinin yanında, sarf ve nahivde, Farsçada ve kitabette söz sahibi olan isimlerdendir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 608).

37. Vefî Efendi

Ağras kasabasındandır. Zeyniyye tarikatı şeyhi Burhâneddîn Efendi'nin mürididir. Tasavvufî eğitimini tamamladıktan sonra şeyh olmuştur. Ağras'ta mescit ve zaviye yaptırmış ve orada halkı irşatla meşgul olmuştur. Birçok kerametleri olduğu söylenmektedir. H. 1026/M. 1617 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 611; Nevizâde Atâî 1989: II, 605; Koç 1983:207; Kıyıcı 1995: 117-118).

38. Ya'kûb Efendi

Ece Halife (Küçük Taceddin) veya Molla Ece Halife olarak da tanınmaktadır (Yiğitbaşı 1972: 96-97; Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l- Hayr Ahmet Efendi 2007: 334; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 460-461; Kıyıcı 1995: 112-113; Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta 1983: 118). Fıkıh konusunda yetkin bir kimse olan Ya'kûb Efendi, aynı zamanda müderristir. Konya'daki Nalınacı Medresesi, Ağras Medresesi ve Manisa Sultaniyesi'nde müderris olarak görev yapmıştır. Vefat tarihi H. 929/M. 1523'tür (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 647; Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l- Hayr Ahmet Efendi 2007: 334). Yakub Bey'in Farsça ve Türkçe şiirleri de vardır (Koç 1983: 315).

39. Yûsuf Sinân

Müderristir. Akaid-i Teftazânî'ye ve Seyid Şerif Cürcanî'nin Şerhu'l-Miftâh (Şerh-i Miftâh) adlı eserine haşiye³⁵ yazmıştır. Bursa'da müderris iken Fatih Sultan Mehmet zamanında, H. 901/M. 1495-96 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV,

³² "Mektûbî-i sadr-ı âli, devlet ricalinden olup sadrazam mektupçusu karşılığında kullanılan bir tabir olup vazifesi Sadaret makamından yazılan yazıların yazılmasını sağlamaktı. Yazılardan mühim olanlarını kendisi yazardı. Kalemdeki kâtiplerin yazdıklarını da tashih ederdi.", Pakalın, "mektubî-i sadr-ı âli", *a.g.e.*, c. 2, s. 466.

³³ "Mümeyyiz, Osmanlı devletine büro şefi veya şube müdürü olarak çalışan kişilere verilen isimdir"; Murat Taştan-Yıldırım Çelebi, "mümeyyiz", *Tarih Sözlüğü*, Asil Yayınları, Ankara 2007, s. 297.

³⁴ Bazı kaynaklarda vefat tarihi, M. 1898 şeklindedir; Koç, *a.g.e.*, s. 205.

³⁵ "Haşiye; bir metnin kenarına veya altına konu ile ilgili yapılan açıklamalar anlamında bir ifadedir"; *TDEA*, "haşiye", c. IV, 141.

652; Taşköprülüzâde İsâmuddin Ebu'l- Hayr Ahmet Efendi 2007: 251; Mecdî Mehmed Efendi 1989: I, 334-335).

D. Kökeni Ispartalı Olarak Gösterilen Şahsiyetler

Sicill-i Osmânî'de kendilerinin doğum yerleri belirtilmemiş olmakla beraber, babaları Ispartalı olarak kayıtlı bulunan bazı şahsiyetler de vardır.

1. Abdullâh Efendi (Hamîdî-zâde)

Şeyhülislam Mustafa Efendi'nin oğludur. Müderrislik ve mollalık yapmıştır. Mekke kadısı olmuştur. Önce İstanbul payesi, daha sonra Anadolu payesi verilmiştir. Cemaziyelahir H. 1226/M. 1811 tarihinde vefat etmiştir. Edirnekapı'ya defnedilmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 393).

2. Ahmed Efendi

Babası Hamidî Şeyh Ali Efendi'dir. Süleymaniye Medresesi'nde müderris olarak görev yapmıştır. Zilhicce H. 1048/M. 1639'da vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: I, 213).

3. Azîz Ahmed Bey

Seyyid Ali Paşa'nın oğludur. Babasının sadrazamlığı zamanında H. Cemaziyelevvel 1235/M. Şubat-Mart 1820 tarihinde müderris, dayısı Mustafa Reşit Paşa'nın sadrazamlığında H. Cemaziyelevvel 1265/M. Mart-Nisan 1849 tarihinde Selanik mollası olmuştur. H. Cemaziyelâhir 1267/M. Nisan-Mayıs 1851'de Mekke payeliğini ve H. 1274 Rebiyülâhirinde/M. Kasım-Aralık 1857 tarihinde İstanbul payeliğini almıştır. H. 1276 Zilkade/M. Mayıs-Haziran 1860'da Anadolu kazaskeri ve H. 1292/M. 1875-76 tarihinde Rumeli kazaskeri olmuştur. Reisü'l-ulemâ³⁶ iken Safranbolu'ya gitmiş ve orada H. 1302/M. 1884-85'de vefat etmiştir. *Sicill-i Osmânî*'de uzun boylu, nahif bünyeli, zevk ve sefa düşkünü bir zat olarak tavsif edilmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: III, 370).

4. Mehmed Efendi

Hamidî Seydî'nin oğludur. Müderris iken Rebiülevvel H. 977/M. 1569 tarihinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ 1308: IV, 119).

³⁶ "Ulemanın en kıdemlisi karşılığında kullanılan bir tabirdir"; Pakalın, "reis-ül ulema", *a.g.e.*, c. III, s. 27.

SONUÇ

Mehmed Süreyyâ'nın *Sicill-i Osmânî* adlı eseri, Osmanlıda yetişen önemli kişilerle ilgili biyografik bilgi veren tezkire niteliğindeki eserlerin son örneklerindedir. Çalışmada *Sicill-i Osmânî*'nin bütün ciltleri taranarak eserde yer alan Isparta merkez ile Isparta'nın Yalvaç, Eğirdir, Atabey gibi ilçelerinde ve Barla kasabasında yetişen otuz dokuz şahsiyet tespit edilmiştir. Buna göre, Isparta merkezden on bir (Abdülkâdir Efendi, Ali Mehmed Nûrî Efendi, Alî Paşa (Seyyid), Hüseyin Efendi, Hüseyin Efendi (Seyyid), İbrâhîm Paşa, Nazîf Mehmed Bey, Nûh Nâcî Efendi, Nûrî Mehmed Alî Efendi, Tevfik Mehmed Efendi ve Vasfî Efendi) isim tespit edilmiştir. Ayrıca Hamidli/Hamidî olarak kayıtlı on yedi (Alî Efendi (Köse), Dervîş Efendi (Asamm Mektûbî), Haydar Efendi (Kara), Îsâ Efendi (Tavîl), Kadı-zâde Mehmed Efendi, Kınalıoğlu Paşa, Mahmûd Efendi, Mehmed Efendi (2), Mehmed Efendi (Yoluk Çelebi), Muslihiddîn (İmâm), Mustafâ Paşa, Nûrullâh Efendi, Seyfullâh Efendi (Yorgun Toy), Sun'ullah Efendi (Hacı), Yakub Efendi ve Yusuf Sinan) şahsiyet yer almaktadır. Barla'dan sadece Ca'fer Efendi, Yalvaç'tan dört (Hasan Efendi, Mahmûd Efendi, Mehmed Efendi, Osmân Efendi), Eğirdir'den üç (Pîrî Halîfe, Pîrî Halîfe, Turhân Efendi), Atabey'den üç (Seyfullâh Efendi, Muslihiddîn Efendi (Yörük), Velî Efendi) şahsiyet zikredilmiştir. Bunun yanında, Abdullâh Efendi (Hamîdî-zâde), Ahmed Efendi, Azîz Ahmed Bey ve Mehmed Efendi olmak üzere, köken itibarıyla Ispartalı olduğu ifade edilen dört isim tespit edilmiştir.

Sicill-i Osmânî'de bahsi geçen Ispartalı şahıslar müderris, kadı, molla, vali, mutasarrıf, paşa, divan kâtibi, naip vb. gibi değişik meslek gruplarındandır. Bunun yanında bazı şeyhler de yer almaktadır.

Eserde Ispartalı şahsiyetlerin doğum tarihleri bulunmamaktadır. Buna karşılık kişilerin vefat tarihlerini vermede son derece titiz olan Mehmed Süreyyâ, Ispartalı şahsiyetlerden sadece müderris Mehmed Efendi ve İbrahim Paşa'nın vefat tarihlerini vermemiştir. Sadece Mehmed Efendi (Yoluk Çelebi) ve Ali Efendi'nin (Köse) vefat sebeplerini ayrıntılı olarak anlatmıştır.

Sicill-i Osmânî'de biyografisi verilen şahsiyetlerin karakter özellikleri ile ilgili olarak "salih, âlim, cömert" gibi genel ifadeler kullandığı dikkati çekmektedir.

Makalede *Sicill-i Osmânî*'de verilen biyografik bilgilerin dışında başka biyografik eserlerin sunduğu bilgilerden de istifade edilmiştir. Fakat Alî Efendi (Köse), Hasan Efendi, Hüseyin Efendi (Seyyid), Kınalıoğlu Paşa, Mahmûd Efendi (Yalvaçlı), Mehmed Efendi, Nazîf Mehmed Bey, Nûh Nâcî Efendi, Nûrî Mehmed Alî Efendi, Sun'ullâh Efendi (Hacı) gibi isimler, taranılan biyografî kaynakları içinde sadece *Sicill-i Osmânî*'de yer almaktadır. Bu da eseri Isparta açısından dikkate değer bir hâle getirmektedir. ©

KAYNAKLAR

- AKBAYAR, Nuri (1996), *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî Osmanlı Ünlüleri*, (Yayına Hazırlayan Nuri Akbayar), (Eski Yazıdan Aktaran) Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, c. I-VI.
- AKÜN, Ömer Faruk (1999), "Süreyyâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: TDV Yayınları,, c. 11, s. 247-249.
- ALDAN, Mehmet (1985), *Isparta*, Isparta Mühendislik Fakültesi Matbaası, Isparta.
- ALTUNER, Nuran (2001), "Tezkirelere Göre Göller Bölgesinde Doğan Ispartalı Şairler", *Hoşgörü Yılı ve İnanç Turizminde Göller Bölgesi Sempozyumu 07-08 Eylül 2000 Bildiriler Kitabı*, Isparta, s. 263-286.
- Böcüzade Süleyman Sami (1983), *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*, Serenler Yayınları, İstanbul.
- Bursalı Mehmed Tahir (2000), *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek, Miftahu'l Kütüb ve Esami-i Müellifin Fihristi (Haz. Mustafa Tatcı-Cemal Kurnaz)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- CEBECİOĞLU, Ethem (2004), *Osmanlı Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul.
- DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan (1944), "Seyid Ali Paşa", *Ün Dergisi*, Aralık, S. 129-130, s. 1797-1800.
- DİKMEN, Melek (2009), "İlmî ve Edebî Yönü Olan Ispartalı Bir Aile: Kınalızâdeler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 22, s. 105-124.
- EMECEN, Feridun (1999), "Isparta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, c. XIX, s. 194-200.
- Isparta Yıllığı Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta* (1983), Odak Ofset Matbaacılık, Ankara.
- İPEKTEN, Halûk (1991), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum.
- İSEN, Mustafa (1997), "Tezkireler Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 64-76.
- İSEN, Mustafa (1998), "Şuara Tezkireleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, c.VIII, s. 180-182.
- İSEN, Mustafa-Kılıç, Filiz-Aksoyak, İ. Hakkı-Eyduran, Aysun (2002), *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara.

- KARA, İsmail (1998), "Sicill-i Osmanî", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, c. VIII, s. 11.
- KAZAN, Şevkiye (2001), "Kültür Tarihimizde Eğirdir ve Eğirdirli Divan Şairleri", *Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir*, I. Eğirdir Sempozyumu 31 Ağustos-1 Eylül 2001, Isparta, s. 503-524.
- KIYICI, Mahmut (1995), *Çevre Tarihi İçinde Atabey Ve İz Bırakanlar*, Göltaş Yayınları, Ankara.
- KIYICI, Mahmut (1998), *Ispartalı ve Isparta'ya Hizmet Etmış Büyük Adamlar*, Göltaş Kültür Yayınları, Isparta.
- KOÇ, Mustafa (1983), *Baris-Hamit-Hamitabat Tüm Yönleri İle Isparta*, Türk Köyü Yayınları, Isparta.
- KOFOĞLU, Sait (1997), "Hamîdoğulları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, c. XV, s. 471-476.
- KÖSE, Neşet (1934), "Ispartalı Büyük Adamlar", *Ün Mecmuası*, C. I, S. 1, Isparta, s. 4-5.
- Mehmed Süreyyâ, (1308), *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, Matbaa-i Âmiriye, c. I-II-III-IV, İstanbul.
- OĞRAŞ, Rıza (2001), "Eğirdir'de Yetişen Divan Şairleri", *Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir*, I. Eğirdir Sempozyumu 31 Ağustos-1 Eylül 2001, Isparta, s. 625-636.
- PAKALIN, M. Zeki (1971), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, c. I-II-III, İstanbul.
- PAKALIN, M. Zeki (2008), *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, (Yayına Haz.: Mehmet Metin Hülagü), I-XIX cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (1989), (Neşre haz.: Abdülkadir Özcan), Mecdi Mehmed Efendi, *Hadaiku's-Şakaik*, c. I, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (1989), (Neşre haz.: Abdülkadir Özcan), Nevizâde Atâî, *Hadaiku'l-Hakaik Fî Tekmileti's-Şakaik* c. II, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (1989), (Neşre haz.: Abdülkadir Özcan), Şeyhi Mehmed Efendi, *Vekayii'l-Fudala*, c. III-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Taşköprülüzâde Isâmuddin Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi (2007), *Osmanlı Bilginleri*, İz Yayınları, İstanbul.
- TAŞTAN, Murat-Çelebi, Yıldırım (2007), *Tarih Sözlüğü*, Asil Yayınları, Ankara.

- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA) (1981), "Haşiye", Dergâh Yayınları, İstanbul c. IV, s. 141*
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA) (1998), "Zeyil, zeyl", Dergâh Yayınları, İstanbul, c. VIII, s. 653.*
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1988), *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YILMAZ, Fehmi (2010), *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul.
- YİĞİTBAŞI, Süleyman Sükûti (1972), *Eğirdir-Felekâbad Tarihi*, Çeltüt Matbaacılık, Isparta.